

Effektvurderingsrapport 2017

Fonden for **økologisk landbrug**

Indhold

Indledning	3
Overordnede resultater af effektivurderingerne	5
Effektivurdering 1:	
Økologi i gymnasiet – tværfagligt læremiddel	12
Effektivurdering 2:	
Forstærket klimaindsats i økologisk landbrug	16
Bilag: Metode	20

Indledning

Formål med rapporten

Formålet med denne rapport er at give Fonden for økologisk landbrugs bestyrelse overblik over og indblik i, hvilke resultater og effekter, der er kommet ud af de støttede projekter i 2017. Herved får bestyrelsen viden om, i hvilket omfang projekterne er med til at løfte indsatsområderne og de prioriterede elementer i fondens strategi. Alle Fondens tilskudsmodtagere har således ved hjælp af et spørgeskema skullet angive, hvilke konkrete resultater projektet har afstedkommet, hvilke forventede effekter projektet vil bidrage til, samt endelig i hvilket omfang projektet forventes implementeret hos primærproducenterne.

Der gøres opmærksom på, at projektledernes vurderinger er gengivet ukritisk, idet det forudsættes, at deres kendskab til området giver dem den bedste forudsætning for at foretage en faglig vurdering af projektet.

Formål med effektivurderingerne

Formålet med at gennemføre effektivurderinger er tosidet.

For det første gennemføres effektivurderinger for at kontrollere og få dokumenteret viden om anvendelsen af bevillingsmidlerne. Herved opnås indsigt i, hvordan projekterne lever op til den formålsbeskrivelse, der er anført i ansøgningen til fonden.

For det andet gennemføres effektivurderingerne for at opnå læring og større kendskab til de konkrete resultater og effekter, projekterne munder ud i. I den forbindelse sættes der ikke mindst fokus på, hvordan resultaterne viderefremmes og implementeres af slutbrugerne. Sidstnævnte kommer ikke kun den enkelte slutbruger til gavn men også samfundet og samfundsøkonomien.

Effektivurderingerne gennemføres med udgangspunkt i Fødevareministeriets bekendtgørelse for landbrugets fonde, hvoraf det fremgår:

"...det påhviler fondene at vurdere effekten af udvalgte aktiviteter".

Metode

Fonden for økologisk landbrug bevilliger hvert år inden for den ordinære pulje støtte til mellem 30-40 projekter inden for hovedformålene i landbrugsstøtloven. Projekterne er forskellige i deres formål, indhold, projektperiode, størrelse m.v.

For at gøre sammenligning på tværs af de effektivurderede projekter mulig og meningsfuld er det afgørende, at effektivurderingen tager udgangspunkt i den samme teoretiske ramme.

Forandringsteorien udgør et godt teoretisk fundament, når projekter skal effektivurderes, idet den gør det muligt at følge målene for et konkret projekt fra initiering til afslutning. Med udgangspunkt i forandringsteorien for det enkelte projekt er effektivurderingerne desuden gennemført med anvendelse af 'målopfyldelses- og effektevaluering'.

Fonden for økologisk landbrugs bestyrelse har besluttet, at alle projekter, der får støtte af fonden via den ordinære pulje, skal effektivurderes. Tilskudsmodtagerne i fondens ordinære pulje i 2017 er:

- Aarhus Universitet
- Agrologica
- Danmarks Biavlforening
- GartneriRådgivningen
- Landbrug & Fødevarer
- Landbrug & Fødevarer, SEGES
- Udviklingscenter for Husdyr på Friland
- Økologisk Landsforening
- Økologisk Rådgivning

For 2017-projekterne har alle fondens bevilgede 34 projekter besvaret et effektivurderingsskema. Skemaet sætter fokus på, hvilke resultater projekterne har afstedkommet, og hvilke effekter for landmanden og samfundet de potentielt kan få.

For at imødekomme forskelligheden i de vurderede projekter er der anvendt to forskellige skemaer til indsamling af information. Skemaerne er fordelt efter projekternes hovedformål. Der anvendes således et separat skema til vurdering af henholdsvis:

- afsætningsfremme
- generelle projekter omfattende forskning og forsøg, rådgivning, sygdomsforebyggelse, sygdoms-bekæmpelse, dyrevelfærd, kontrol og uddannelse.

En nærmere beskrivelse af metoden findes i bilaget bagerst i rapporten.

Udvalgte projekter til effektvurderingsrapporten

Bestyrelsen for Fonden for økologisk landbrug har besluttet, at to projekter skulle interviewes til brug for denne rapport. Formålet med interviewene er at få mulighed for at stille uddybende spørgsmål til projekterne, så deres indhold, resultater og forventede effekter kan beskrives så præcist som muligt. Det er Rambøll Management Consulting, der har gennemført interviewene.

De udvalgte projekter er:

1. **Landbrug & Fødevarer:** Økologi i gymnasiet – tværfagligt læremiddel
2. **Økologisk Landsforening:** Forstærket klima-indsats i økologisk landbrug

For de to udvalgte projekter kan følgende effekter fremhæves:

1. Økologi i gymnasiet – tværfagligt læremiddel

har skabt fundamentet for et tværfagligt undervisningsmateriale til gymnasieskolen om økologi, således at fremtidens forbrugere på et fagligt og nuanceret grundlag får lejlighed til at arbejde med økologi ud fra et biologisk, naturgeografisk og samfunds-fagligt perspektiv. Projektet har udarbejdet rammerne, det tekniske framework, grafisk identitet og indholdet til websitet, som lærematerialet formidles fra.

2. Forstærket klimainsats i økologisk landbrug

har udarbejdet et klimakatalog med 40 konkrete tiltag, som kan være med til at mindske klimabelastningen på økologiske bedrifter. Dertil har projektet udarbejdet klimahandlingsplaner, som giver landbrug en plan for at sænke deres CO₂-udledning og øge kulstofbindingen i jorden.

I det følgende gives en oversigt over, hvilke konkrete effekter de 34 effektvurderede projekter bidrager med i forhold til landmanden og samfundet. Herefter gennemgås de to udvalgte projekter enkeltvis.

Overordnede resultater af effektivurderingerne

Tabel 1. Størrelse af projekter og gearing

	FØL 2017	Totalt 2017	GEARING
Afsætningsfremme (n=3)	1.062	1.063	1,00
* Generelle (n=31)	8.705	13.057	1,50
I alt	9.767	14.120	1,45

- Anm: * generelle projekter omfatter forskning og forsøg, rådgivning, sygdomsforebyggelse, sygdomsbekæmpelse, dyrevelfærd, kontrol og uddannelse.

Projekttilskud og gearing i 2017

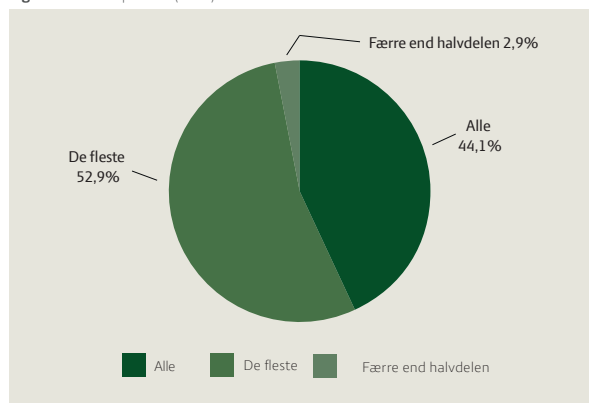
Fondens 34 projekter har i 2017 anvendt 9,8 mio. kr. fra Fonden for økologisk landbrug. De 9,8 mio. kr. har genereret aktiviteter for samlet set 14,1 mio. kr., idet projekterne i flere tilfælde har fået tilført midler fra anden side og/eller selv har bidraget med midler. Den gennemsnitlige gearingsfaktor udgør således 1,45 svarende til, at der for hver 100 kr. bliver generet aktiviteter for 145 kr. Som det fremgår af tabel 1, finansierede fonden 100 pct. af afsætningsfremme-projekterne i 2017, mens der for de øvrige projekter var en gearing på 1,5.

Projekterne opnår de forventede resultater

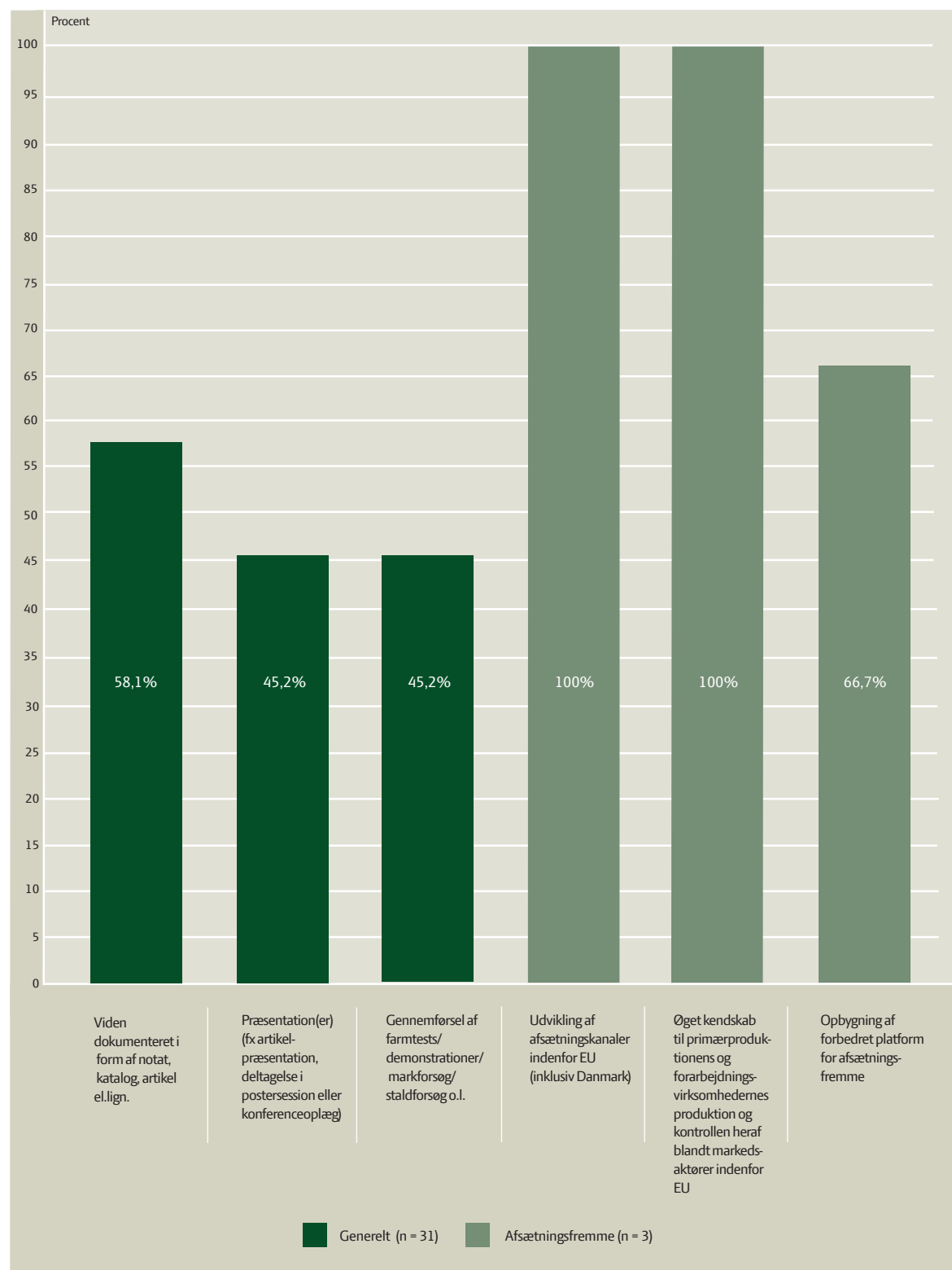
Størstedelen af projekterne vurderer, at de har opnået alle eller de fleste af de resultater, som de forventede, da projektet blev igangsat. 44 pct. vurderer, at alle resultaterne er indfriet, mens 53 pct. vurderer, at de fleste af de forventede resultater er blevet indfriet, jf. figur 1 nedenfor.

Projekterne lever dermed grundlæggende op til de mål, der er sat, og som fondsbestyrelsen har bevilget midler til. Et projekt opnåede ikke de forventede positive resultater.

Figur 1. Resultatopnåelse (n=34)

Figur 2. – Leverancer og resultater

- Anm: Projektlederne har kunnet angive op til tre opnåede leverancer eller resultater, og derfor summerer fordelingen ikke til 100..

Effekterne kommer både landmænd og samfund til gode

Fonden for økologisk landbrugs formål er at styrke den økologiske sektors udvikling og konkurrenceevne. I henhold til fondens strategi for 2017 skal målet blandt andet nås gennem fokus faglig udvikling af økologisk jordbrug samt fremme af afsætningen. Projektlederne er blevet bedt om at angive, hvilke resultater eller leverancer, der er kommet ud af projektet og som således er de konkrete, dokumenterbare produkter i projekterne.

For de generelle projekter (forskning og forsøg, rådgivning, sygdomsforebyggelse, sygdomsbekæmpelse, dyrevelfærd, kontrol og uddannelse) angiver 58 pct., at dokumenteret viden omkring et specifikt emne er blandt de vigtigste leverancer. 45 pct. angiver hhv. præsentationer/konferencer og gennemførelse af farmtests/demonstrationer/markforsøg/staldforsøg blandt de væsentligste leverancer.

For projekter med fokus på afsætningsfremme giver alle projekterne udtryk for, at udvikling af afsætningskanaler og øget kendskab til primær- og forarbejdningsvirksomhedernes produktionen indenfor EU udgør de vigtigste resultater. Dertil mener 67 pct., at opbygning af en forbedret platform for afsætningsfremme er blandt de væsentligste resultater.

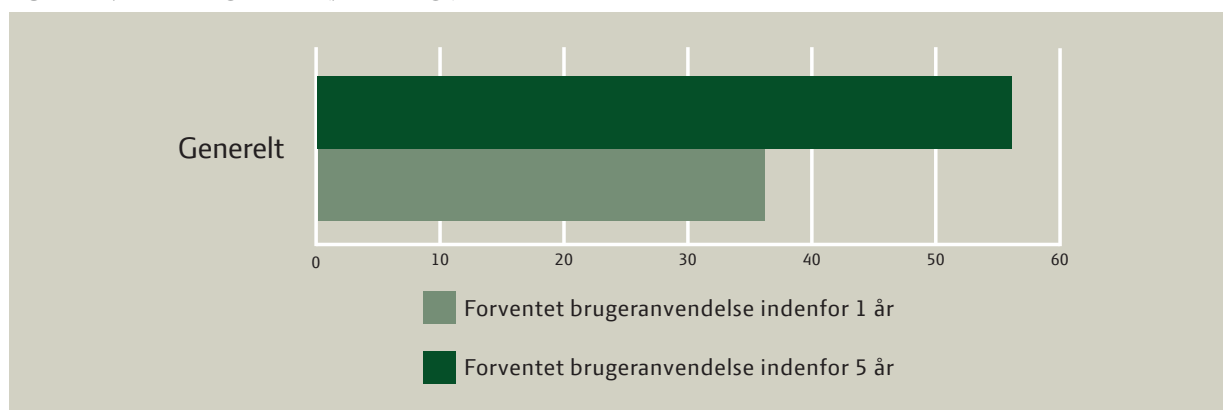
Offentliggørelse og implementering

Det fremgår af fondens strategi, at fonden lægger vægt på projekter, der skaber resultater, der er umiddelbart anvendelige inden for en kort tidshorisont. Det er derfor væsentligt at undersøge, inden for hvilken tidshorisont projekterne forventer, at resultaterne vil blive implementeret.

Projekterne inden for de generelle projekter forventer, at 36 pct. af producenterne vil implementere resultaterne i produktionen inden for 1 år efter projekternes afslutning, jf. figur 3. Over en femårig periode forventes resultaterne at opnå en endnu højere implementeringsgrad. For projekterne indikerer det, at en stor andel af projektresultaterne relativt hurtigt bliver implementeret og gør gavn.

Figuren viser dog samtidig, at mere end 40 pct. af projekternes resultater ikke implementeres inden for en femårig periode. Årsagen hertil angives at være, at der er behov for flere undersøgelser og mere viden, og at der er høje implementeringsomkostninger.

Figur 3. Implementeringshorisont (pct. af mulige)

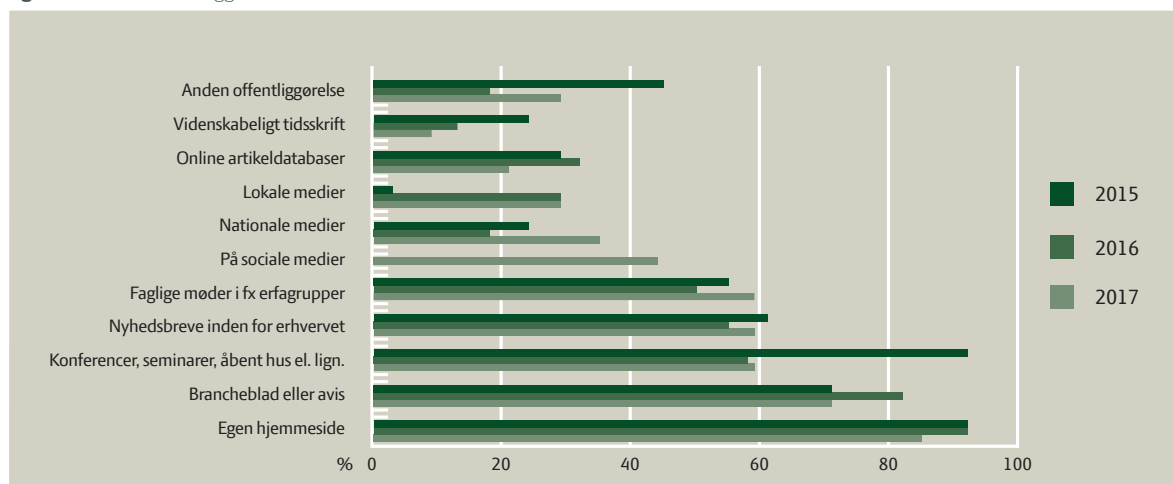
Vidensspredning er afgørende for, at projekternes resultater bliver implementeret hos producenterne. I fondens ansøgningsskema skal ansøgere derfor angive, hvordan de forventer at formidle projektets resultater, og ved projektafslutning skal projekterne angive, hvordan de har gjort det eller forventer at gøre det.

Efter projektafslutning har det vist sig, at tilskudsmodtagernes hjemmesider er den kanal, der for langt de fleste projekters vedkommende anvendes, når resultaterne offentliggøres. Herved sikres, at

resultaterne er umiddelbart tilgængelige for alle interesserede. En stor del af projekterne gør også brug af andre kanaler, herunder brancheblade, konferencer, nyhedsbreve og faglige møder m.v., jf. figur 4.

Sammenlignet med 2015-16 ses det, at faglige møder i højere grad bruges som kanal for offentliggørelse. Det har først for 2017 været muligt at anføre sociale medier til offentliggørelse af resultaterne. Tidligere er denne offentliggørelse formentlig indgået i 'anden offentliggørelse'.

Figur 4. Kanal for offentliggørelse

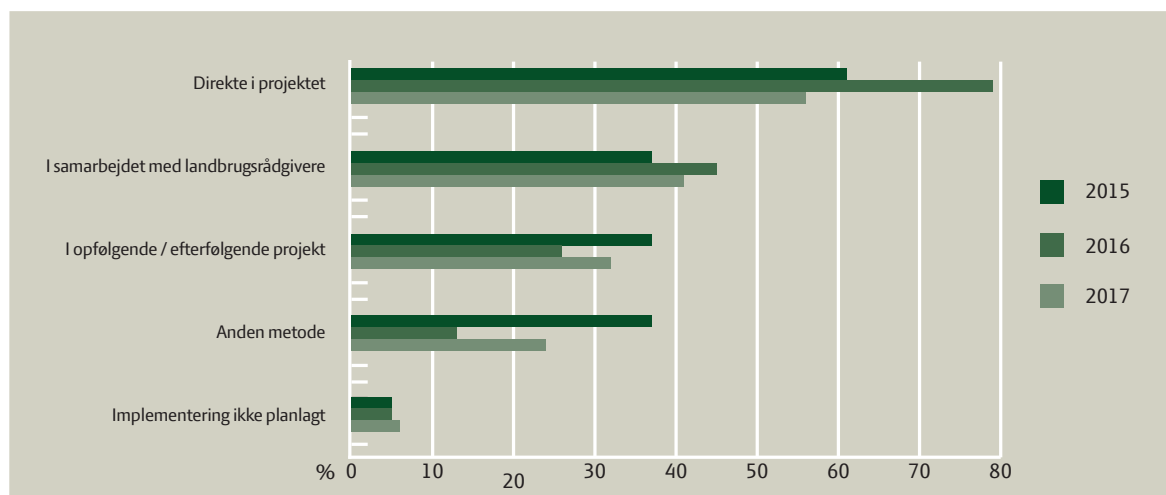

Det er hensigten, at offentliggørelse af resultaterne skal give primærproducenterne og øvrige markedsaktører den nødvendige information for at kunne implementere resultaterne på deres egen bedrift eller virksomhed, samt give videninstitutioner mulighed for at fortsætte forskningen på et givent område.

I nogle tilfælde kan der være behov for at have en decideret implementeringsindsats i projektet, hvor producenterne bliver rådgivet mere direkte, end det er muligt via artikler og konferencer.

Kun to projekter har ikke planlagt nogen form for implementering. Mellem de forskellige projekttyper ses i figur 5 de foretrukne metoder.

Figur 5. Implementeringsmetode

A landscape photograph showing a green field in the foreground, a line of trees in the middle ground, and a cloudy sky in the background. The text is overlaid on the right side of the image.

I det følgende
gennemgås konkret
effektvurdering af to
udvalgte projekter.

Effektvurdering 1:

Økologi i gymnasiet – tværfagligt læremiddel

Fakta om projektet:

Projektets titel:

Økologi i gymnasiet – tværfagligt læremiddel

Projektperiode:

1. januar 2017 – 31. december 2017

Tilskudsmodtager:

Landbrug & Fødevarer

Samarbejdspartner:

Lyngby Gymnasium

Bevilling fra Fonden for økologisk landbrug:

115 t.kr.

Projektets samlede budget:

115 t.kr..

Økologi i gymnasiet – tværfagligt læremiddel

har skabt fundamentet for et tværfagligt undervisningsmateriale til gymnasieskolen om økologi, således at fremtidens forbrugere på et fagligt og nuanceret grundlag får lejlighed til at arbejde med økologi ud fra et biologisk, naturgeografisk og samfundsagligt perspektiv. Projektet har udarbejdet rammerne, det tekniske framework, grafisk identitet og indholdet til websitet, som lærematerialet formidles fra.

1 Projektets baggrund og formål

Økologi i fødevareproduktionen har oplevet en betydelig vækst i Danmark. Flere og flere typer af fødevarer er nu tilgængelige i en økologisk variant. Samtidig er økologi et område, som ofte bliver diskuteret, når snakken falder på klima og miljø.

Landbrug & Fødevarer oplever ofte at blive kontaktet af lærere, elever og undervisningsinstitutioner, som efterspørger læringsmateriale om økologi. Dette er et emne, som optager mange, og som mange derfor søger viden om. I gymnasiernes læreplaner er der på nuværende tidspunkt ikke indarbejdet materiale specifikt om økologi. Dette projekt har haft til formål at skabe et tværfagligt læringsmiddel i fagene biologi, naturgeografi og samfundsfag til brug i tværfaglige undervisningsforløb og i de individuelle fagforløb. Formålet er at give eleverne et helhedsorienteret billede af økologi gennem de tre fags forskellige faglige afsæt. Det skal være med til at give gymnasieelever øget viden og faglig indsigt i økologi, så de fremadrettet selv kan danne deres vaner for indkøb af landbrugsprodukter på et oplyst grundlag.

2 Projektets aktiviteter og leverancer

Som en af de første opgaver i projektet har der været dialog med relevante lærere på Lyngby Gymnasium med henblik på at sikre en tilpasning af læringsplatformen til lærernes ønsker og behov.

Projektets hovedfokus har været at skabe en fagligt solid web-baseret læringsplatform med viden om økologi. Det faglige materiale blev udformet af eksperter fra Landbrug & Fødevarer. Inden for de tre fag er der udformet en generel introduktion til økologi samt principperne og værdierne bag. Dertil er der udarbejdet artikler, cases, opgaver og quizzer om specifikke emner inden for de tre fag. Fra læringsplatformen vil lærerne have adgang til et billedarkiv, oversigt over dokumentarfilm om økologi og bæredygtighed fra filmcentralen.dk og filmstriben.dk. For at sikre at læringsplatformen forbliver relevant og aktuel

efter projektets afslutning, oplyser projektlederen, at målet har været at skabe en platform, som er let at opdatere med nye data i grafer og tabeller.

Ud over det faglige materiale har projektet skabt og fået godkendt et grafisk univers til læringsplatformen.

Projektet har været ramt af forsinkelser, hvilket har betydet, at projektets tidsplan er blevet justeret. En række af de planlagte aktiviteter gennemføres således først i løbet 2018. Det har således ikke været muligt at evaluere dele af projektet i nærværende rapport, som alene vedrører 2017-aktiviteterne. På grund af disse forsinkelser er nogle af projektets leverancer endnu ikke færdiggjorte, og læringsplatformen endnu ikke tilgængelig. Det drejer sig primært om de faglige tekster, som mangler korrektur, og endelig godkendelse samt markedsføring af platformen og materialerne.

3 Projektets effekter på kort og mellemlangt sigt

Projektlederen forventer, at ca. 30 pct. af målgruppen (gymnasielærere og gymnasieelever) vil drage stor nytte af projektet inden for et år efter projektets afslutning. Denne forventning bygger på en oplevelt, vedholdende interesse for læringsmateriale om økologi, hvilket giver en indikation af, at slutproduktet er efterspurgt.

Inden for fem år efter projektets afslutning forventer projektlederen, at ca. 65 pct. af målgruppen vil anvende læringsplatformen. Projektlederen forventer, at stigningen i antallet af brugere vil stige som følge af det formidlingsarbejde, der er en del af projektet i 2018.

4 Projektets effekter på langt sigt

Projektlederen vurderer, at projektet vil være med til at give spirende samfundsborgere og forbrugere en faglig indsigt i betydningen af økologisk produktion for jord, natur, dyr og bæredygtig udvikling. Denne vurdering bygger på en fortsat interesse for klima og bæredygtighed blandt unge, hvoraf økologi er et element. Således kan projektet være med til at fastholde og udbygge interessen for økologi og efterspørgslen efter økologiske produkter.

Herudover forventer projektlederen, at projektet vil være med til at skabe en platform for tværfaglig læring imellem de tre involverede fagområder, som bl.a. kan være med til at anskueliggøre de komparative fordele ved økologi som produktionsform på nationalt og internationalt plan.

Endelig er det et langsigtet mål med projektet at øge interessen blandt gymnasieelever for at overveje videregående uddannelser og arbejde inden for økologi. Projektlederen vurderer, at dette mål er realistisk ud fra devisen, at mere viden og kendskab til et fagområde er med til at skabe interesse.

5 Formidling og implementering

Som en del af projektet er der et stort fokus på formidling af læringsplatformen som produkt. Det er således planen, at der skal annonceres om den i fagblade som Fagbladet Gymnasieskolen samt Materialeplatformen. Herudover vil læringsmaterialet blive registreret på EMU.dk, hos Center for Undervisningsmidler, og det vil blive gjort tilgængeligt på Landbrug & Fødevarers egen undervisningsportal. Projektlederen oplyser yderligere, at der bliver arbejdet målrettet med søgemaskineoptimering for at gøre læringsplatformen mere tilgængelig for gymnasielærere, som søger læringsmateriale om økologi.

Projektlederen oplyser også, at læringsplatformen og materialet vil blive yderligere promoveret på Skolemessen 2019 og Læringsfestivalen 2019 på Landbrug & Fødevarers stande. Det er blevet vurderet, at platformen skal være helt færdigudviklet og tilgængelig, før den præsenteres, hvorfor projektet ikke vil blive præsenteret på messerne i 2018. Det forventes, at formidlingsarbejdet vil være med til at skabe kendskab til læringsplatformen og derved sprede sig på tværs af gymnasieskolerne i hele landet.

Effektvurdering 2:

Forstærket klimaindsats i økologisk landbrug

Fakta om projektet:

Projektets titel:

Forstærket klimaindsats i økologisk landbrug

Egenfinansiering:

4 t.kr.

Tilskudsmodtager:

Økologisk Landsforening

Projektets samlede budget i 2017:

1.038 t.kr.

Bevilling fra Fonden for økologisk landbrug i 2017:

517 t.kr.

Projektperiode:

1. januar 2016 – 31. december 2017

Bevilling fra Erhvervsudviklingsordningen under Det danske Landdistriktsprogram:

517 t.kr.

Samarbejdspartnere:

SEGES og Aarhus Universitet

Forstærket klimaindsats i økologisk landbrug har udarbejdet et klimakatalog, med 40 konkrete tiltag, som kan være med til at mindske klimabelastningen på økologiske bedrifter. Dertil har projektet udarbejdet klimahandlingsplaner, som giver landbrug en plan for at sænke deres CO₂-udledning og øge kulstofbindingen i jorden.

1 Projektets baggrund og formål

Økologien er i en sårbar position i debatten om bæredygtig landbrugsproduktion, da en videnssyntese fra ICROFS¹ viser, at der ikke er nogen fordele mht. klimaperformance i økologisk landbrug i forhold til konventionelt landbrug. Der er dog en række potentialer for at mindske økologisk landbrugs udledning af drivhusgasser. Realiseringen heraf forudsætter igangsættelse af yderligere aktiviteter og en ekstra indsats for at skabe reel forandring.

Formålet med projektet har på den baggrund været at få fornyet fokus på at mindske udledningen af drivhusgasser i økologisk produktion samt øge kulstofbindingen i jorden og derved forbedre økologiens klimaprofil, bl.a. ved at styrke vidensgrundlaget blandt landmændene.

2 Projektets aktiviteter og leverancer

Projektets centrale aktiviteter har været at opdatere og videreudvikle klimakataloget fra 2010 samt formidling heraf, klimaoptimering ved hjælp af klimahandleplaner på bedriftsniveau, etablering af klimaskoler (erfa-grupper) og åbent-hus-arrangementer på best practice-bedrifter.

Det opdaterede klimakatalog indeholder 40 klimatiltag og findes online og på tryk. Kataloget er opdelt i tre hovedområder, alt efter hvor på gården aktiviteten foregår: Energi, planteavl og husdyr. Kapitlet om energi indeholder eksempler som forslag til solfanger og genanvendelse af varme fra mælkekøling. Planteavl indeholder forslag om gødningstildeling, efterafgrødeetablering og vigtigheden af at have græsmarker i sit sædskifte. Kapitlet om husdyr har fokus på at optimere fodring og husdyrforhold. Ud over de 40 forslag indeholder kataloget interviews med landmænd om fordele og ulemper ved implementeringen af de forskellige tiltag og beskrivelser af reduktionspotentialer ved hvert enkelt tiltag. Kataloget er blevet uddelt til landmænd i forbindelse med udarbejdelsen af klimahandleplaner, på Økologikongressen 2017 samt i forbindelse med andre oplæg. Ydermere har Økologisk Landsforening søgt midler gennem crowdfunding hos Coop. Dette muliggjorde trykning af yderligere 3.000 kataloger, som er distribueret til alle økologiske landmænd i Danmark.

Klimaoptimering ved hjælp af klimahandleplaner på bedriftsniveau har været testet hos 38 landmænd i

Vesthimmerlands Kommune og Vejle Kommune samt i et område på Djursland. For hver bedrift blev der udarbejdet en handleplan på baggrund af diverse data om mark og husdyrhold, som giver et estimat for gårdens samlede klimabelastning målt pr. kg. produkt (kød eller mælk). Der blev ligeledes afdækket forskellige klimatiltag, der på kortere eller længere sigt kan bidrage til at nedbringe bedriftens CO₂-udledning. Samtidig blev der udarbejdet en bæredygtighedsanalyse (RISE-analyse) for 10 af landmændene. Den havde fokus på 10 parametre, der strækker sig fra biodiversitet over klima til socialt ansvar. Bæredygtighedsanalysen og klimahandleplanen blev udarbejdet for de 10 landmænd, fordi der er et mål om i højere grad at forstå de to værktøjers mulige samspil. Dermed kunne det undersøges, om de to værktøjer supplerede eller konkurrerede med hinanden.

Projektets tredje centrale aktivitet har været at gennemføre en række klimaskoler (erfa-grupper). De havde til formål at sikre erfaringsudveksling og faglige inputs. De 38 landmænd, der fik udarbejdet klimahandleplaner, blev opdelt i fire grupper, og der blev afholdt tre møder med hver gruppe (12 møder i alt). Hvert møde blev afholdt ved en ny landmand og med hans bedrift i fokus. I klimaskolen udvekslede landmændene erfaringer med drivkræfter og barrierer for at implementere klimatiltag. De faglige inputs handlede blandt andet om foderoptimering, energioptimering, naturpleje, RISE-analysen samt jordfordeling. Fokus blev bestemt ud fra inputs fra landmændene til, hvilket fagligt indhold de ønskede oplæg om.

Endelig blev der afholdt fem åbent-hus-arrangementer på udvalgte bedrifter, der har særligt fokus på bedriftens CO₂-udledning. Der har været to arrangementer i Vejle, to i Vesthimmerland samt et enkelt på Djursland. Der mødte 10-20 personer op til hvert af de fem arrangementer, og deltagerne var både andre landmænd, herunder konventionelle, kommunale medarbejdere, landbrugsstuderende og personer fra andre landbrugsrådgivningsvirksomheder.

3 Projektets effekter på kort og mellemlangt sigt

På kort sigt er der en forventning om, at CO₂-udledningen kan reduceres med 10-30 pct. Projektlederen fortæller, at det er svært allerede på nuværende tidspunkt at opgøre, hvorvidt projektet har opnået den ønskede effekt, idet der primært fokuseres på

¹ ICROFS: Internationalt Center for forskning i økologisk jordbrug og fødevarer-systemer.

potentialer frem for egentlige reduktioner. Landmændene er lige startet med implementeringen, og derfor kan den egentlige reduktion for bedrifterne først ses efter en vis periode. Pt. er der på baggrund af de foreslåede implementeringer et potentiale på 12 pct. Projektlederen fortæller endvidere, at der i løbet af 2018 påtænkes at blive fulgt op på implementeringsgraden af klimatiltagene hos de 38 landmænd. Det er individuelt fra landmand til landmand, hvilke initiativer der er realiserbare nu og her, og hvilke der i stedet er realiserbare i fremtiden. Visse initiativer kræver investeringer over en længere periode, mens andre umiddelbart kan igangsættes.

Der har været fokus på at sprede viden om klimaop-timering i økologisk landbrug til de medvirkende landmænd samt til andre interessenter via brug af åbent-hus-arrangementer, deltagelse i kongresser og lignende. På kort og mellemlangt sigt har der således været et forsøg på at skabe klimabevidste landmænd, som tager ansvar for klimaudfordringerne.

Endelig vurderer projektlederen, at nogle af de umiddelbare effekter af projektet blev påvirket af den måde, dataindsamlingen blev gennemført på. Udarbejdelse af klimahandleplaner var en bærende aktivitet i projektet, der inkluderede et besøg hos landmændene i forhold til udarbejdelse af klimahandleplanen samt opstilling af relevante klimatiltag. Disse besøg blev gennemført af forskellige konsu-lenter, der hver især havde forskellige måder til at motivere landmanden til klimahandling. Dette resulterede i, at nogle landmænd var mere motiverede og engagerede i projektet end andre, der i mindre grad kunne se formålet med at deltage. Dette er en central læring i forhold til fremtidige projekter, at sådanne besøg i højere grad bør være planlagt mere struktureret, og at der kan være en værdi i at udarbejde nøjagtige drejebøger, der fokuserer på, hvordan projektet formidles, samt hvorledes besøg gennemføres på bedst mulige måde.

4 Projektets effekter på langt sigt

Projektet har rustet landmændene til at tænke national og international klimalovgivning ind i produktionen og understøttet, at fremtidige lovændringer på klimaområdet ikke vil overraske den enkelte landmand. En effekt for landmanden på såvel kort, mellemlangt og langt sigt er yderligere oplysning om såvel lovkrav som principperne for økologi, klima og

bæredygtighed. På samfundsmæssigt niveau er projektet med til at skubbe sektoren i en mere klimavenlig retning, også inden de nye klimakrav fra 2021.

5 Formidling og implementering

Klimakataloget har været et centralt formidlingsmateriale og har blandt andet været det centrale omdrejningspunkt for deltagelse på Økologikongres 2017, hvor en projektstand var opstillet, og et oplæg om klima i landbruget var det tredje mest besøgte under hele kongressen. Her blev klimakataloget delt ud, og der blev holdt oplæg af både projektlederen og en landmand, som fortalte om udbyttet af at få udarbejdet en klimahandleplan.

Udarbejdelse af Klimahandleplaner er efterfølgende videreudviklet til et produkt, som Økologisk Landsforening sælger i arbejdet med at udbrede modellen til flere landmænd. Det gjorde man også før, men nu er det trykte klimakatalog blevet en indgang til, at landmænd begynder at tænke klimatiltag på deres bedrifter og ser behov for at få udarbejdet en klimahandleplan og/eller en RISE-analyse. Samtidig er der planer om at tage kontakt til kommuner og de større mejerier for at finde medfinansiering til udarbejdelse af klimahandleplaner for de økologiske landmænd. Værktøjerne dækker i øvrigt kun mælkeproduktion, og der er planer om at udvikle værktøjet, så klimahandleplanen også kan dække plante-, svine- og fjerkræproduktion.

Der har ligeledes været massiv formidling i medierne om projektet. Blandt andet i fagblade, Danmarks Radio samt de lokale aviser i de to kommuner.

Selvom projektet er afsluttet, fortsætter Økologisk Landsforening med formidlingsarbejdet. De 38 landmænd, der var med i projektet, er primo 2018 blevet beskrevet i cases, og deres gode historier skal rapporteres og spredes i medierne i løbet af 2018. Dernæst er Økologisk Landsforening ofte ude at holde foredrag og oplæg om projektet, og i kommunerne afholdes der mange 'klimauger', som foreningen ligeledes deltager i.

Bilag: Metode

Tidspunkt for gennemførelse af effektvurderingerne

Bevillingerne fra promille- og produktionsafgiftsfondene er etårige, og af denne grund gennemføres effektvurderingerne i forbindelse med bevillingsårets afslutning.

Den teoretiske ramme

Promille- og produktionsafgiftsfondene giver til sammen årligt støtte til flere hundrede projekter inden for hovedformålene i landbrugsstøtteleven. Projekterne er meget forskellige i deres formål, indhold, projektperiode, størrelse m.v.

For at gøre sammenligning på tværs af de udvalgte projekter mulig og meningsfuld er det afgørende, at effektvurderingen for alle typer af projekter tager udgangspunkt i den samme teoretiske ramme.

Forandringsteori

Tilskudsmodtagerne bliver i forbindelse med ansøgningen bedt om at angive formålet med projektet, hvilke aktiviteter der ønskes gennemført, hvilke produktionsmål de gennemførte aktiviteter skal resultere i, og endelig skal de angive, hvilke effekter de på sigt forventer projektets resultater vil medføre, herunder fx mindre forurening, kompetenceløft, eller øget konkurrenceevne.

I den teoretiske verden svarer ansøgningsskemaet således til projektets forandringsteori. Figuren nedenfor illustrerer forandringsteorien².

Temaerne i ansøgningsskemaet (forandringsteorien) hjælper den enkelte ansøger med at gennemføre en analyse af, hvordan den tilsigtede effekt skal nås. Gennem forandringsteorien beskrives, hvilke aktiviteter der skal gennemføres for at opnå de effekter for den målgruppe, som projektet vedrører. Herved sandsynliggøres, at de gennemførte aktiviteter på sigt vil medføre de ønskede effekter.

På baggrund af ovenstående kan der opstilles parametre for målopfyldelsen – dvs. hvilke succesparametre der skal være gældende for, at projektet er gennemført succesfuldt. Følgende kategorisering af mål bliver anvendt:

Aktivitetsmål udtrykker forholdet mellem input og aktiviteter. Ressourcer kan være penge, arbejdskraft el.lign., og aktivitetsmålet udtrykker dermed, hvilke aktiviteter der kan gennemføres med de input, der er til rådighed. Fx et demonstrationsforløb eller udvikling af en ny kombisti til farende søer.

Produktionsmål udtrykker det output/de resultater, de gennemførte aktiviteter skal resultere i. Fx at 300 personer deltager i en demonstration, eller at der er udviklet en ny kombisti til farende søer, som tilbydes på markedet inden for to år.

Figur 1: Forandringsteori

Effektmål vedrører den tilsigtede effekt af en indsats på det omgivende samfund. Fx øget konkurrenceevne, mindre forurening og/eller bedre dyrevelfærd.

Effektmålene kan opgøres på kort, mellemlangt og langt sigt. Det kan imidlertid være vanskeligt at opstille parametre for den langsigtede effekt – og det kan være endnu sværere at måle effekten på langt sigt.

Hvis målet på sigt eksempelvis er at øge konkurrenceevnen, kan det være vanskeligt at isolere effekten af det konkrete projekts indflydelse på konkurrenceevnen. I sådan et tilfælde vil det være nødvendigt at anvende parametre på et lavere niveau for at sandsynliggøre, at projektet bidrager til det langsigtede mål. Fx kan et projekt omhandlende optimering af indretningen af svinestalde, som øger landmandens produktivitet, anvendes som parameter/indikator for effekten på sektorens øgede konkurrenceevne.

For at kunne dokumentere, at et projekt kommer sektoren og samfundet til gode, er det væsentligt at måleparametrene opgøres på så højt niveau som muligt. Da effektvurderingerne i nærværende rapport er gennemført allerede et år efter projekternes initiering, vil der dog være mange projekter, som endnu ikke har realiseret effekter på langt sigt. Som det fremgår af effektvurderingerne i rapporten, er de målbare parametre derfor i vidt omfang relateret til outputtet/resultaterne, som er meget projektnære og dermed i mindre omfang relateret til de mere langsigtede effekter for samfundet.

Evalueringsmetode

Effektvurderingerne er gennemført med en tilgang inspireret af både 'målopfyldelsesevaluering' og 'effektevaluering'. Den første tilgang har til formål at afdække, om målene med et givet projekt er opfyldt eller ej, og den anden tilgang søger at afdække de samlede effekter af projektet – både tilsigtede og utilsigtede effekter.

Begge tilgange er meget anvendelige men har dog også nogle ulemper, som er vigtige at være bevidst om. Målopfyldelsesevaluering vanskeliggøres, hvis de udmeldte mål med et projekt ikke er konkrete, operationelle og målbare. Men forudsat at målene er klart formuleret, gør tilgangen det muligt at vurdere, om målene er realiseret, og om indsatsen lever op til intentionerne. Effektevaluering har den ulempe, at det kan være svært at isolere effekten af indsatsen, og den opnåede effekt kan dermed skyldes andre faktorer end resultaterne fra projektet.

Uanset hvilken evalueringstilgang der vælges, vil der være en række metodemæssige udfordringer forbundet med tilgangen. Det er vurderingen, at ulemperne ved de to beskrevne evalueringstilgange er håndterbare og i vidt omfang mindskes ved at anvende en kombination af kvantitative og kvalitative metoder, jf. beskrivelse heraf i det følgende.

Gennemførelse af effektvurderingerne

For at sikre sammenlignelighed på tværs af projekterne og en tilstrækkelig faglig dybde i effektvurderingerne gøres der både brug af spørgeskemaer (kvantitativ tilgang) og interview (kvalitativ tilgang). Metoderne beskrives nedenfor.

Kvantitativ tilgang – alle projekter

Alle projekter har besvaret et onlinebaseret spørgeskema indeholdende spørgsmål om, i hvilken grad projektet har opnået de resultater, der forventedes ved projektets start, og hvilke effekter for landmanden og samfundet det forventes, at projektet vil afstedkomme. Spørgeskemaet indeholder både kvantificerede, lukkede spørgsmål samt spørgsmål af mere åben karakter.

For at imødekomme forskelligheden i de vurderede projekter, bliver der anvendt tre forskellige skemaer til indsamling af information. Skemaerne er fordelt efter projekternes hovedformål. Der anvendes således et separat skema til vurdering af henholdsvis:

- afsætningsfremme
- generelle projekter omfattende forskning og forsøg, rådgivning, sygdomsforebyggelse, sygdomsbekæmpelse, dyrevelfærd, kontrol og uddannelse.

Projekter der er medfinansieret under EU-programmer placeres i en af de to grupper efter en konkret vurdering af indholdet.

Som supplement til effektvurderingsskemaet gøres også brug af projektets tilskudsregnskab. Regnskabet er nyttigt i forbindelse med effektvurderingerne, idet det af regnskabet blandt andet fremgår, om alle

projektmidlerne er anvendt, i hvilken grad projektet er gearret med midler fra andre steder, og hvilke eventuelle samarbejdspartnere, der har været involveret i projektet.

Kvalitativ tilgang – udvalgte projekter

Udvælgelsen i Fonden for økologisk landbrug er sket gennem lodtrækning, hvor projekterne er blevet vægtet efter størrelse.

Formålet med interviewet er at spørge ind til detaljer i besvarelsen af de kvantitative spørgeskemaer og at spørge ind til særlige udfordringer, gevinster, processer m.v., som kan være svære at håndtere kvantitativt i et spørgeskema. Denne del af effektvurderingen er gennemført af en ekstern evaluator.

Fonden for **økologisk landbrug**